Eduskunnan lakivaliokunnalle

K2/2026 vp
16.4.2026

Rikosuhripäivystyksen lausunto Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2026: Ihmiskaupparikokset ja naisiin kohdistuva väkivalta – rikosoikeudellinen järjestelmä ja rikosvastuun toteuttaminen

A. Ihmiskauppa

Matalan kynnyksen palveluiden merkitys ilmitulon ja rikosvastuun toteutumisen kannalta

Rikosuhripäivystyksen ihmiskaupan ja sen lähirikosten uhrien erityistukipalveluun tulee vuosittain n. 300–400 uutta asiakasta, joista kaikki ovat joutuneet hyväksikäytetyksi Suomessa. Valtaosa asiakkaista ottaa yhteyttä RIKUun ennen yhteydenottoa viranomaisiin ja tekee esimerkiksi tutkintapyynnön vasta saatuaan tarvitsemaansa neuvontaa ja tukea RIKUn erityistukipalvelusta. Esimerkiksi useat poliisilaitokset ovatkin todenneet, että suuri osa Suomessa tapahtuneista ihmiskauppa- ja lähirikostapauksista tulee heidän tietoonsa Rikosuhripäivystyksen erityistukipalvelun kautta. Ihmiskaupparikoksia onkin useimmiten lähes mahdoton paljastaa ilman että uhri uskaltaa tuoda tilanteen ilmi viranomaisille. Matalan kynnyksen järjestöpalveluiden merkitys ihmiskaupparikosten ilmitulon, ja siten myös rikosvastuun toteutumisen kannalta, on näin ollen erittäin suuri, eikä sitä voi korvata viranomaistyöllä.

Mikäli RIKUlla ja muilla uhrien kanssa työskentelevillä järjestöillä ei ole tarvittavia resursseja tavoittaa ja auttaa viranomaisyhteydenottoja pelkääviä tai esimerkiksi saatavilla olevista oikeusturvakeinoista tietämättömiä uhreja, heikentää se merkittävällä tavalla myös rikosvastuun toteutumista. Myös uudistettu EU:n ihmiskauppadirektiivi velvoittaa valtiota tekemään uhrien varhaiseksi tavoittamiseksi, tunnistamiseksi, auttamiseksi ja tukemiseksi yhteistyötä alan tukijärjestöjen kanssa.

Rikosuhripäivystys yhtyy yhdenvertaisuusvaltuutetun vaatimukseen (kertomuksen s. 230, 225) **uhreja auttavien järjestöjen työn edellytyksen turvaamisesta pitkäjänteisellä rahoituksella myös rikosvastuun toteutumisen edistämiseksi.**

Rikosprosessien kesto ja esitutkintaviranomaisten osaamisen vahvistaminen

Kertomuksesta (s. 217 ja 231) käy ilmi, että sekä esitutkintaviranomaisten tietoon tulleiden ihmiskaupparikosten määrä että ihmiskaupasta syytettyjen ja tuomittujen määrä on kasvanut vain maltillisesti. On lisäksi huomioitava, että merkittävä osa näistä tuoreista syytteistä ja tuomioista koskee vanhoja tapauksia; esimerkiksi vuoden 2023 tuomiotilastoissa on mukana tuolloin ensimmäistä kertaa käräjäoikeudessa käsiteltyjä tapauksia, joista rikosilmoitus oli tehty jo 2017.

Tästä kertovat myös Rikosuhripäivystyksen asiakastilastot: vuonna 2025 RIKUn erityistukipalvelun asiakkaana oli 1475 ihmiskaupan tai sen lähirikoksen uhria, joista merkittävällä osalla prosessi oli edelleen 3–8 vuoden jälkeen kesken. Rikosprosessien ja etenkin esitutkintojen pitkä kesto onkin

edelleen merkittävä ongelma, joka heikentää myös rikosvastuun toteutumista heikentämällä uhrien halukkuutta ilmoittaa rikoksista sekä vähentämällä saatavilla olevaa henkilötodistelua ja muuta näyttöä johtaen pahimmissa tapauksissa syyteoikeuden vanhenemiseen jo esitutkinnan tai syyteharkinnan aikana.

RIKU katsoo valtuutetun lailla (s. 230-231), että toimet kuten valtakunnallisen ihmiskaupparyhmän perustaminen poliisiin, poliisin ja syyttäjien koulutuksen lisääminen ja ihmiskaupparikosten esitutkintakäsikirjan laatiminen ovat edistäneet ihmiskaupparikollisuuden paljastamista ja tunnistamista, mutta rikosvastuun toteutumisessa on edelleen sellaisia rakenteellisia puutteita, joiden korjaaminen edellyttää osaamisen kehittämiseen tähtäävän toiminnan ja olemassa olevien rakenteiden vahvistamista.

Rikosuhripäivystys yhtyykin yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen siitä, että valtakunnallisen ihmiskauppaan erikoistuneen tutkintaryhmän pysyvyys on varmistettava ja pitää valtuutetun lailla ihmiskauppaan erikoistuneiden tutkijoiden verkoston toiminnan kehittämistä sekä poliisin valtakunnallisen ihmiskauppaa koskevan ohjeistuksen päivittämistä tarpeellisina toimina. Rikosuhripäivystys katsoo kuitenkin, että nämä toimet eivät yksinään riitä vahvistamaan ihmiskaupparikosten tunnistamista. Tunnistamisessa on edelleen asiakastyössä tekemiemme havaintojen mukaan merkittävää sekä laitos- että ryhmä- ja jopa yksilökohtaista vaihtelua. Tapauksen etenemisen ei tulisi riippua yksittäisen tutkinnanjohtajan tai tutkijan kyvystä tulkita ihmiskaupan tunnusmerkistöä tai esimerkiksi tunnistaa psykologista/pakottavaa kontrollia.

Pidämmekin rikosvastuun toteutumisen kannalta välttämättömänä taata vahvempi ihmiskaupparikoksiin liittyvä asiantuntemus erikoistuneiden tutkijoiden verkostoa laajemmin, kattaen kaikki ne tutkintaryhmät, joissa ihmiskauppaa ja sen lähirikoksia tutkitaan. Jaamme myös valtuutetun huolen viranomaisresurssien pienentämisen vaikutuksista (s. 223–224).

Lisäksi rikosvastuun ja uhrin oikeusturvan toteutuminen edellyttää näkemyksemme mukaan myös valtion varoista kustannettavan avustajan takaamista jo esitutkintavaiheessa, tutkintanimikkeestä riippumatta, kaikille niille uhreille, joiden tapauksessa on havaittavissa viitteitä ihmiskaupasta ja vähintäänkin niille, jotka on virallisesti tunnistettu ihmiskaupan uhriksi. Ihmiskaupparikosten tunnistamatta jäämisen sekä esimerkiksi rikosprosessiviiveiden vaikutukset ulottuvat rikosvastuun toteutumisen kannalta laajemmalle kuin yksittäisiin tapauksiin, sillä ne eivät ainoastaan heikennä rikosvastuun tosiasiallista toteutumista näissä tapauksissa, vaan myös rapauttavat rikosoikeudellisen järjestelmän yleispreventiovaikutusta, kun ihmiskaupparikollisuus näyttäytyy edelleen matalan riskin ja mahdollisesti korkean rikoshyödyn toimintana.

Ihmiskaupan uhrin auttamistoimet ja oleskeluoikeus

Ihmiskaupan uhrin tarpeisiin vastaavat ja oikea-aikaiset auttamispalvelut sekä ulkomaalaisten uhrien kohdalla oleskeluoikeuteen liittyvien epävarmuuksien poistaminen edesauttavat paitsi uhrin halukkuutta ilmoittaa rikoksesta viranomaisille myös suoraan tutkinnan onnistumista ja koko rikosprosessin etenemistä. Asiakkaamme on useissa tapauksissa päättänyt olla tekemättä yhteistyötä esitutkintaviranomaisten kanssa ja palata hyväksikäyttötilanteeseen tai joutunut uudelleen hyväksikäytetyksi eri tekijöiden toimesta, koska hän ei ole kokenut saavansa tarvitsemaansa apua pystyäkseen selviytymään ja kokemaan olonsa turvalliseksi rikosprosessin ajan ja sen jälkeen tai koska hän on pelännyt joutuvansa poistetuksi maasta menetettyään rikoksen ilmi tuonnin seurauksena oleskelulupansa perusteen.

Rikosuhripäivystys yhtyy tästä syystä yhdenvertaisuusvaltuutetun suosituksiin hyvinvointialueiden ihmiskaupan uhrien auttamistyön vakiinnuttamisesta, uhrien avunsaantia ja oikeusturvaa

toteutuessaan olennaisesti heikentävän auttamisrakenteiden muutosta koskevan lakiesityksen (kotoutumislain 68 §) pysäyttämisestä sekä ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan saamisen kynnyksen laskemisesta. Edellä kuvattujen tunnistamiseen liittyvien haasteiden vuoksi katsomme, että oleskeluoikeus tulisi ulottaa vähintään rikosprosessin ajaksi kaikkiin sellaisten rikosten asianomistajiin, joissa on tunnistettu ihmiskaupan tunnusmerkistöön viittaavia seikkoja, vaikka asia etenee rikosprosessissa muulla rikosnimikkeellä.

Lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan tunnistamisen vahvistaminen

Rikosuhripäivystys yhtyy yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen siitä, että lapsiin kohdistuva ihmiskauppa harvoin tulee viranomaisten tietoon ajantasaisesti ja esittää huolensa siitä, ettei valtaosa tapauksista päädy rikosoikeusjärjestelmään, vaikka uhreiksi joutuneet lapset ovat pääasiassa olleet erilaisten viranomaispalveluiden piirissä ja tavoitettavissa hyväksikäytön hetkellä. RIKU pitää valtuutetun lailla merkittävänä ongelmana sitä, ettei tapauksia, joissa lapset ja nuoret toimivat toiminnasta hyötyvän aikuisen ohjaamina ikään kuin "rikoksen teon välineinä" tarpeellisissa määrin selvitetä esitutkinnassa, jolloin myöskään rikosvastuu ei kohdennu oikein, rankaisemattomuusperiaatteen soveltuvuutta ei arvioida, eivätkä rikollisessa toiminnassa hyväksikäytetyt lapset ja nuoret saa asianmukaista tukea tilanteesta irtautumiseen.[1]

Rikosuhripäivystys yhtyy lisäksi valtuutetun näkemykseen siitä, ettei rikosprosessissa usein huomioida sitä, ettei ihmiskaupan rikosoikeudellinen määritelmä vaadi alle 18-vuotiaiden kohdalla täyttyäkseen tunnusmerkistön keinoelementtiä (esimerkiksi painostamista tai erehdyttämistä), ja että alle 18-vuotiaaseen kohdistuva ihmiskauppa tulee arvioitavaksi törkeänä tekomuotona, jos teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rikosuhripäivystys pitääkin huolestuttavana, että paritusrikollisuutta harvoin arvioidaan alaikäisten kohdalla lähtökohtaisesti törkeänä ihmiskauppana kriminalisoituna kaupallistettuna seksuaaliväkivaltana.

Rikosuhripäivystys yhtyy täten yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen tarpeesta lisätä ihmiskauppaosaamista nuorten tekemiä rikoksia tutkivien esitutkintaviranomaisten parissa (s. 235) sekä vahvemmin huomioida lapsen suojelun tarve ja lapsilähtöisyys ihmiskaupan tunnusmerkistöjen tulkinnassa (s. 234).

Ihmiskaupan vastaisten toimien teho ja johdonmukaisuus

Rikosuhripäivystys pitää lisäksi tärkeinä valtuutetun eduskuntakertomuksessa esittämiä huomioita liittyen tarpeeseen suurimmassa määrin huomioida kaikessa lainsäädäntö- ja toimintaohjelmatyössä hyväksikäytön esiintyvyyteen, sen ilmituloon sekä uhrien oikeusturvaan ja rikosvastuun toteutumiseen kohdistuvat suorat ja epäsuorat vaikutukset.

Olemme jo aiemmin tuoneet esille esimerkiksi valtuutetun kertomuksessa (s. 220) esiin nostamaa ns. "kolmen kuukauden sääntöä" koskien, että ilmoitusvelvollisuuden asettaminen työsuhteen päätyttyä yhdistettynä oleskeluluvan perumismenettelyn aloittamiseen 3 kk työttömyyden jälkeen on nostanut entisestään työntekijän kynnystä irtaantua hyväksikäytöstä ja tuoda sitä esille viranomaisille lisäämällä työntekijöiden pelkoa oleskeluluvan perumisesta ja maasta poistamisesta.

Olemme myös tuoneet esille, että tällaiset vaikutukset on tärkeä huomioida, jotta niitä voidaan ainakin pyrkiä muilla toimin lieventämään sen varmistamiseksi, etteivät lakimuutokset tee tyhjäksi hallituksen tavoitteita työperäisen hyväksikäytön ehkäisemisestä ja siihen vahvemmin puuttumi-

[1] Pihlaja, S. 2025. Alaikäisten tekemiä rikoksia tutkivien poliisien kokemuksia lasten ja nuorten hyväksikäytöstä rikollisessa toiminnassa. Defensor Legis 2025/3.

sesta ja etteivät ne entistä vahvemmin mahdollista esimerkiksi sitä, että työntekijöitä hyväksikäyttävät yritykset jatkavat toimintaansa ja pääsevät rekrytoimaan hyväksikäytettäväksi aina uusia työntekijöitä. Nämä rikosvastuun toteutumista heikentävät lakimuutosten tahattomat oheisvaikutukset jäävät kuitenkin lainsäädäntötyössä helposti huomiotta, mikäli käytännön tilanteet tuntevia asiantuntijoita kuullaan vasta lakiesityksen edetessä eduskuntakäsittelyyn. Edellinen pätee myös ihmiskaupan vastaisten toimien suunnitteluun ja sen varmistamiseen, että hyväksikäytön ehkäisytoimet ovat myös käytännössä tehokkaita eivätkä edistä tavoitetta vain näennäisesti.

Tästä syystä Rikosuhripäivystys yhtyy myös yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen, että ihmiskaupan vastaiseen toimintaohjelmatyöhön tulee osallistaa laajemmin aiheen asiantuntijoita (s. 219) ja että lainsäädäntötyössä tulisi johdonmukaisesti arvioida hyväksikäytön torjuntaan kohdistuvat vaikutukset (esim. s. 221).

B. Naisiin kohdistuva väkivalta

Rikosuhripäivystys yhtyy yhdenvertaisuusvaltuutetun tilannekatsaukseen naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien tilanteesta ja asemasta Suomessa sekä toteamukseen siitä, että ”tarvitaan nykyistä määrätietoisempia toimia väkivallan vähentämiseksi, kun otetaan huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan laajuus ja vakavuus Suomessa”. Valtuutettu nostaa myös ansiokkaasti esille järjestöjen tärkeän merkityksen näiden uhrien tukemisessa. Keskitymme tässä lausunnossa kuitenkin rikosoikeudelliseen järjestelmään sekä rikosvastuun toteuttamiseen ja tässä kokonaisuudessa erityisesti riskien arviointiin ja hallintaan, jotka ovat tärkeitä jotta uhrit uskaltavat ilmoittaa rikoksista ja pystyvät osallistumaan rikosprosessiin.

RIKU pitää valtuutetun esille nostamia naisiin kohdistuvan väkivallan rikosoikeudellisia kannanottoja tärkeinä. Pidämme erittäin arvokkaina valtuutetun tekemiä erillisiä selvityksiä koskien esitutkinnan rajoittamista ja syyttämättä jättämistä pari- ja lähisuhdeväkivallassa (s. 249) sekä käräjäoikeuksien käytäntöjä pari- ja lähisuhdeväkivallassa (s. 250) ja niiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä kuten raskauttavista seikoista säätämistä rikoslaissa (s. 251). Kannatamme myös pakottavan kontrollin kriminalisoimista (s. 253). Rikosuhripäivystys ei kuitenkaan periaatteensa mukaisesti ota kantaa rikoksista aiheutuviin seuraamuksiin kuten rangaistusten pituuksiin.

Riskinarviointi

Erityisesti haluamme lausunnossamme nostaa esille tehokkaan ja systemaattisen riskinarviointijärjestelmän merkityksen. Omassa työssämme olemme nähneet niitä puutteita, mihin valtuutettu viittaa ja jotka on todettu useissa eri arvioinneissa ja päätöksissä kuten apulaisoikeuskanslerin ratkaisut ja GREVIOn Suomea koskevat arvioinnit.

Pidämme ehdottoman tärkeänä sitä, että riskinarvioinnista säädetään esitutkintalaissa. Tätä ollaan myös valmistelemassa NKV-direktiivin[2] toimeenpanotyöryhmässä. RIKU yhtyy valtuutetun näkemykseen siitä, että tämä pelkästään ei kuitenkaan riitä**. Laissa tulisi myös määritellä riskinarvioinnin velvollisuuden piiriin kuuluvat viranomaiset, joita ovat muutkin kuin poliisi, sekä säätää tarvittavasta monialaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä uhrien suojelun ja tukitarpeiden arvioimiseksi, jotta NKV-direktiivin 16 ja 17 artiklat toimeenpantaisiin täysimääräisesti.**

[2] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi (EU 1385/2024)

Nämä arvioinnit on NKV-direktiivin 16 artiklan 6 kohdan mukaisesti ”tarvittaessa tehtävä yhteistyössä kussakin menettelyvaiheessa muiden asiaankuuluvien toimivaltaisten viranomaisten kanssa ja asiaankuuluvien tukipalvelujen kanssa, joita ovat muun muassa uhrien suojelukeskukset, erikoistuneet palvelut, sosiaalihuolto, terveydenhuollon ammattihenkilöt, turvakodit, erityistukipalvelut ja muut asiaankuuluvat sidosryhmät”. Suomessa ei ole tällä hetkellä tällaisia yhteistyörakenteita, eikä niiden toteutuminen ole todennäköistä ilman, että niistä säädetään laissa. Suomessa käytössä oleva MARAK-menetelmä vakavan parisuhdeväkivallan riskinarviontiin ja -hallintaan ei riitä täyttämään direktiivin velvoitetta, koska MARAK on käytössä vain parisuhdeväkivaltatilanteissa ja sen soveltaminen ei ole riittävän kattavaa, eikä siitä ole säädetty laissa.

Lähestymiskielto ja muu riskienhallinta

Rikosuhripäivystys haluaa nostaa esille riskinarvioinnin lisäksi uhrien suojelemiseksi tarvittavan riskienhallinnan. Tarvitsemme lisää riittävän tehokkaita keinoja estää vakavaa lähisuhdeväkivaltaa tai muuta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) julkaiseman tuoreen katsauksen[3] mukaan parisuhdesurmat ovat Suomessa väkilukuun suhteutettuna yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa. Parisuhdesurmien naisuhrien määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Riskienhallinnan keinojen tulee olla monipuolisia ja myös pakkokeinoja tulee käyttää tarvittaessa. NKV-direktiivin toimeenpanossa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että käytettävissä olevat riskienhallinnan keinot ovat kattavasti viranomaisten tiedossa ja käytettävissä.

Lähestymiskieltojärjestelmä on yksi keskeinen keino riskienhallinnan kokonaisuudessa ja näkyy erityisen paljon naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan uhrien tilanteissa. Kokemuksemme mukaan väliaikaisia, poliisin määräämiä lähestymiskieltoja käytetään edelleen vaihtelevasti. Väliaikainen lähestymiskielto antaa suojattavalle henkilölle hyvän suojan siitä syystä, että se voidaan määrätä nopeasti ja viranomaisten toimesta. Viranomaisen aktiivisuus asiassa voi vähentää lähestymiskieltoon määrättävän henkilön provosoitumista häneen kohdistuvista toimista.

Seurattuamme nyt noin 2,5 vuoden ajan myös teknisen valvonnan käyttöä lähestymiskieltotilanteissa pidämme tärkeänä sen kehittämistä siten, että **teknistä valvontaa voisi hakea myös suojattava henkilö itse.** Poliisilta saatu palaute teknisen lähestymiskiellon hakuprosessista on se, että järjestelmä on hyvin vaativa ja vie poliisilta paljon työaikaa. Prosessien selkeyttäminen voisi myös edesauttaa teknisen valvonnan käytön laajentamista vastaamaan tarpeita. Teknisen valvonnan käytännön toteuttamisessa on myös noussut esiin muita kehittämistarpeita kuten turvapuhelinten saaminen kaikille suojattaville perheenjäsenille.

Pia Marttila
erityisasiantuntija

Saara Pihlaja
erityisasiantuntija

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja

[3] Lähisuhdeväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa 2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 2/2026